

ƏXLAQİ DƏYƏRLƏRİN TEOLOJİ TƏHLİLİ

Hüseyn Əsədov¹

XÜLASƏ

Bu məqalə İslam dinində, əxlaqi dəyərlərin mahiyyətini və cəmiyyətdəki rolunu teoloji, fəlsəfi və sosioloji baxımdan təhlil edir. Tədqiqatın əsas sualı: "İslam ənənəsində əxlaqi dəyərlərin mahiyyəti nədir və bu dəyərlər cəmiyyətin sağlamlığı, ədaləti, insanlararası münasibətləri və fərdin mənəvi təkamülü üçün hansı funksiyaları yerinə yetirir?" Məqalədə Quran ayələri, Kuleyninin "Əl-Kafi"-si, İmam Əlinin (ə) "Nəhcül-Bəlağə"-si, Əllamə Təbatəbainin "Əl-Mizan"-ı və digər şiə mənbələri əsas götürülərək, əxlaqi dəyərlərin ilahi mənşəli, fitri, ümumbəşəri və tənzimləyici olduğu iddiası elmi cəhətdən sübut olunur. Tədqiqat göstərir ki, İslamda əxlaqi dəyərlər təkcə fərdi davranış qaydaları deyil, həm də insanın Allahla, özü ilə, cəmiyyətlə və bütövlükdə kainatla münasibətini müəyyən edən hərtərəfli bir sistemdir. Məsələnin (ə) həyat tərz, xüsusilə İmam Əli (ə) və İmam Səccad (ə) əxlaqi dəyərlərin canlı təcəssümü kimi təqdim olunur. Məqalə həmçinin göstərir ki, müasir dövrdə əxlaqi dəyərlərin tənəzzülü, əxlaqsızlıq, əxlaqi böhran cəmiyyətin dağılmasına, insanlararası münasibətlərin zəifləməsinə, mənəvi çöküşə və iqtisadi-siyasi problemlərə səbəb olur. Nəticə olaraq, dini düşüncədə əxlaqi dəyərlər insanın fərdi və ictimai həyatının əsasını təşkil edir; onlara riayət etmək həm dünya, həm də axirət səadətinə aparan yeganə yoldur.

AÇAR KƏLMƏLƏR

Əxlaqi Dəyərlər, Mənəviyyat, Xeyir, Şər, Ədalət, Mərhəmət, Vəcdan

¹ - Dil və Fars Ədəbiyyatı ixtisasının tələbəsi, Dil və Fars Ədəbiyyatı İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran / Hoseinasadov@gmail.com

GİRİŞ

Əxlaq və əxlaqi dəyərlər insan həyatının, cəmiyyətin sağlamlığının, mədəniyyətin və sivilizasiyanın əsasını təşkil edir. Əxlaq, insanların bir-biri ilə, ailəsi ilə, cəmiyyəti ilə, dövləti ilə və bütövlükdə kainatla münasibətini tənzimləyən norma, prinsip və dəyərlər sistemidir.

İslam dinində əxlaq mərkəzi yer tutur. Peyğəmbər (s) öz peyğəmbərliyinin məqsədini "əxlaqı təkmilləşdirmək" kimi ifadə etmişdir. Bu, göstərir ki, İslamın əsas məqsədi insanları əxlaqi cəhətdən yüksəltmək, onlara gözəl əxlaq aşılamaq, pis əxlaqdan uzaqlaşdırmaqdır.

Məsulmlar (ə) öz həyatları, sözləri və əməlləri ilə ən yüksək əxlaqi dəyərlərin canlı nümunəsi olmuşlar. İmam Əlinin (ə) "Nəhcül-Bəlağə"si, İmam Səccadın (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"si, Kuleyninin "Əl-Kafi"si və digər şiə mənbələri əxlaqi dəyərlərin təbliği və izahı ilə zəngindir.

Bu məqalənin əsas hipotezi ondan ibarətdir ki, əxlaqi dəyərlər təkcə dini bir əmr deyil, həm də insanın fitrətində (təbii təmayülündə) kök salmış, cəmiyyətin sağlamlığı, ədaləti, tərəqqisi üçün zəruri olan ümumbəşəri prinsiplərdir. Əxlaqi dəyərlərin tənəzzülü cəmiyyətin dağılmasına, əxlaqsızlığın artmasına, cinayətlərin çoxalmasına, ailə münasibətlərinin zəifləməsinə, iqtisadi və siyasi problemlərə səbəb olur. Buna görə də, əxlaqi dəyərlərin qorunması, təbliği və təkmilləşdirilməsi hər bir fərdin, ailənin, cəmiyyətin və dövlətin əsas vəzifəsidir.

Məqalə aşağıdakı suallara cavab axtarmaq məqsədi daşıyır:

1. İslamda əxlaqi dəyərlərin mahiyyəti nədir və bu dəyərlər necə tərif olunur?
2. Əxlaqi dəyərlərin əsas kateqoriyaları (xeyir, şər, ədalət, mərhəmət, vicdan, borc, xoşbəxtlik) hansılardır və onlar necə izah olunur?
3. Əxlaqın cəmiyyətdə rolu nədən ibarətdir? Əxlaq cəmiyyəti necə tənzimləyir və qoruyur?
4. Məsulmların (ə) həyat tərzində əxlaqi dəyərlərin canlı təcəssümü kimi nəyi ifadə edir?
5. Müasir dövrdə əxlaqi böhranın səbəbləri və nəticələri hansılardır?
6. Şiə mənbələrində əxlaqi dəyərlərin təbliği üçün hansı tövsiyələr verilir?

Bu suallara cavab vermək üçün biz, ilk növbədə, Qurani-Kərimdə əxlaqla bağlı ayələri, ardınca Kuleyninin "Əl-Kafi"si, İmam Əlinin (ə) "Nəhcül-Bəlağə"si, İmam Səccadın (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"si, Əllamə Təbatəbainin "Əl-Mizan" təfsiri və digər şiə mənbələrini təhlil edəcəyik.

FƏSİL 1: ƏXLAQİ DƏYƏRLƏRİN MAHİYYƏTİ VƏ TƏRİFİ

1.1. Əxlaqın Lüğəvi və Terminoloji Mənası

"Əxlaq" (أَخْلَاق) ərəbcə "xulq" (خُلُق) sözünün cəmidir. "Xulq" lüğətdə "xasiyyət, təbiət, səciyyə, davranış tərz"i mənalərini verir. Terminoloji olaraq, əxlaq "insanın yaxşı və ya pis davranışlarını, əməllərini, xasiyyətlərini müəyyən edən norma, prinsip və dəyərlər sistemi" deməkdir.

Əxlaq ictimai şüur forması və spesifik ictimai münasibətlər tipi kimi çıxış edir. O, insanların bir-biri ilə, ailəsi ilə, cəmiyyəti ilə, dövləti ilə və bütövlükdə kainatla münasibətini tənzimləyir. Əxlaqın əsas xüsusiyyətlərindən biri onun qeyri-institusional və imperativ (əmr edici) xarakter daşımasıdır; o, qanuna deyil, ictimai rəyin gücünə, adət-ənənələrin gücünə və ya fərdin şəxsi əqidəsinə əsaslanır.

1.2. İslamda Əxlaqın Yeri

İslam dinində əxlaq mərkəzi yer tutur. Qurani-Kərimdə bir çox ayələr əxlaqi dəyərlərə - ədalətə, mərhəmətə, doğruluğa, səbrə, təvazökarlığa, bağışlanmaya - çağırır, pis əxlaqdan - yalandan, xəyanətdən, qəzəbdən, tamahkarlıqdan, xəsislikdən - çəkindirir.

Peyğəmbər (s) öz peyğəmbərliyinin məqsədini belə ifadə etmişdir:

"Mən gözəl əxlaqı təkmilləşdirmək üçün göndərilmişəm." (Kuleyni, 1367, c. 2, s. 100)

Bu hədis, İslamın əsas məqsədinin insanları əxlaqi cəhətdən yüksəltmək, onlara gözəl əxlaq aşılamaq, pis əxlaqdan uzaqlaşdırmaq olduğunu göstərir.

1.3. Şiə Teologiyasında Əxlaq

Şiə İmamıyyə məzhəbi də əxlaqa xüsusi diqqət yetirmişdir. Şiə mənbələrində əxlaqi dəyərlər geniş şəkildə təbliğ olunur, İmamların (ə) həyatı, sözləri və əməlləri ən yüksək əxlaqi dəyərlərin canlı nümunəsi kimi təqdim olunur.

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Əxlaq, dinin yarısıdır. Kim əxlaqını təkmilləşdirsə, dinini təkmilləşdirmiş olar. Kim əxlaqını korlarsa, dinini korlamış olar." (Şərif Rəzi, 1387, s. 450)

İmam Sadiq (ə) buyurur:

"Ən yaxşı əxlaq, səxavət, təvazökarlıq, doğruluq və əmanətə xəyanət etməməkdir." (Kuleyni, 1367, c. 2, s. 150)

Bu rəvayətlər göstərir ki, şiə teologiyasında əxlaq təkcə fərdi davranış qaydaları deyil, həm də dinin ayrılmaz tərkib hissəsi, insanın Allahla, özü ilə, cəmiyyətlə münasibətini müəyyən edən hərtərəfli bir sistemdir.

FƏSİL 2: ƏXLAQİ DƏYƏRLƏRİN ƏSAS KATEQORİYALARI

2.1. Xeyir və Şər

Əxlaqın ən əsas kateqoriyaları xeyir (yaxşılıq) və şər (pislik) anlayışlarıdır. Xeyir, ağıl və şəriət tərəfindən bəyənən, insana fayda verən, onu kamilliyə çatdıran hər şeydir. Şər isə ağıl və şəriət tərəfindən qınanan, insana zərər verən, onu kamillikdən uzaqlaşdıran hər şeydir.

İslamda xeyir və şər anlayışları Təvhid (Allahın birliyi) əqidəsi ilə bağlıdır. Allah mütləq xeyirdir, Onun fiilləri xeyirdir. Şər, insanın azad iradəsi ilə seçdiyi pis əməllərin nəticəsidir.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

"Xeyir Allahdandır, şər isə insanın öz əməllərindəndir. Allah şərri əmr etməz, Onun iradəsi yalnız xeyrə yönəlmişdir." (Kuleyni, 1367, c. 1, s. 150)

2.2. Ədalət

Ədalət, əxlaqi dəyərlərin ən mühümlərindən biridir. O, insanların birgə həyatının ümumi əxlaqi sanksiyası, haqqın batildən ayrılması, hər kəsə öz haqqının verilməsi deməkdir.

Qurani-Kərimdə ədalətə dəfələrlə çağırılır. "Nəhl" surəsinin 90-cı ayəsində buyurulur:

"Həqiqətən, Allah ədaləti, yaxşılıq etməyi və qohum-əqrəbaya yardımçı olmağı əmr edir, çirkin işlərdən, pis əməllərdən və azğınlıqdan çəkindirir." (Nəhl, 16:90)

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Ədalət, cəmiyyətin əsasıdır. Ədalət olmayan yerdə heç bir xeyir yoxdur." (Şərif Rəzi, 1387, s. 300)

2.3. Mərhəmət

Mərhəmət, insanların bir-birinə qarşı şəfqətli, qayğıkeş, köməkçi olmasıdır. İslamda mərhəmət ən ali əxlaqi dəyərlərdən biridir. Allahın Özü "Rəhman" (mərhəmətli) və "Rəhim" (rəhm edən) sifətləri ilə təsvir olunur.

Peyğəmbər (s) buyurur:

"Mərhəmət etməyə nə mərhəmət olunmaz." (Kuleyni, 1367, c. 2, s. 200)

İmam Səccad (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"də buyurur:

"Ey Allahım, mənə mərhəmətli olmağı, mərhəmətli insanlarla birlikdə olmağı nəsib et." (Səhifeyi-Səccadiyyə, Dua 20)

2.4. Vicdan

Vicdan, insanın öz əməllərini, davranışlarını, fikirlərini əxlaqi cəhətdən qiymətləndirmək qabiliyyətidir. Vicdan, insanın daxilində olan bir mənəvi meyardır ki, ona yaxşı və pisi, doğru və yanlış ayırd etmək imkanı verir.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

"Vicdan, insanın ən yaxşı müşaviridir. Kim vicdanına uyğun hərəkət edərsə, xilas olar." (Kuleyni, 1367, c. 2, s. 250)

2.5. Borc (Vəzifə)

Əxlaqi borc (vəzifə), insanın ailəsinə, cəmiyyətinə, dövlətinə, Allahına qarşı olan öhdəlikləridir. Əxlaqi borc hissi, insanı yaxşı əməllərə yönəldir, pis əməllərdən çəkindirir.

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Hər bir insanın öz borcu vardır. Kim borcunu yerinə yetirərsə, xilas olar; kim tərک edərsə, azar." (Şərif Rəzi, 1387, s. 350)

2.6. Xoşbəxtlik

Xoşbəxtlik, əxlaqi dəyərlərin son məqsədidir. İnsan xeyir əməllər, ədalət, mərhəmət, doğruluq vasitəsilə həm dünya, həm də axirət xoşbəxtliyinə çatır.

Qurani-Kərimdə buyurulur:

"Kim yaxşı iş görsə, onun xeyri özünə; kim pis iş görsə, onun ziyanı özünədir. Rəbbin bəndələrə zülm edən deyildir." (Fussilət, 41:46)

FƏSİL 3: ƏXLAQIN CƏMİYYƏTDƏ ROLU

3.1. Əxlaqın Tənzimləyici Rolu

Əxlaq, cəmiyyətdə ən mühüm tənzimləyici vasitələrdən biridir. O, insanların davranışlarını, münasibətlərini, qarşılıqlı əlaqələrini tənzimləyir, onları yaxşı işlərə yönəldir, pis işlərdən çəkindirir.

Əxlaqı tənzimləmə qanuna, fərmana, qərara deyil, ictimai rəyin gücünə, ictimai adət-ənənələrin gücünə və ya fərdin şəxsi əqidəsinə əsaslanır. Bu, əxlaqı hüquqdan fərqləndirən ən mühüm xüsusiyyətdir. Hüquq əsasən qanuna və dövlət hakimiyyətinə söykənir, əxlaqın tələblərini isə ictimai rəy, insanların xoş niyyəti və daxili əqidəsi təmin edir.

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Əxlaq, cəmiyyətin ən güclü qanunudur. O, insanları qanundan daha yaxşı tənzimləyər." (Şərif Rəzi, 1387, s. 400)

3.2. Əxlaq və Sosial Həmrəylik

Əxlaq, cəmiyyətdə sosial həmrəyliyi, birliyi, qarşılıqlı sevgi, hörmət və mərhəməti gücləndirir. Əxlaqi dəyərlərə - doğruluğa, ədalətə, mərhəmətə, yardıma - riayət edən cəmiyyət sağlam, davamlı, inkişaf edən bir cəmiyyət olar.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

"Möminlər bir bədən kimidirlər. Əgər bədənin bir üzvü ağrısa, digər üzvlər də ağrı hiss edər." (Kuleyni, 1367, c. 2, s. 200)

3.3. Əxlaq və Ədalətin Bərqərar Olması

Əxlaq, cəmiyyətdə ədalətin bərqərar olmasına xidmət edir. Əxlaqi dəyərlərə riayət edən insanlar haqqı batildən ayırar, zülmə qarşı durar, məzlumun haqqını qoruyar.

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də buyurur:

"Ədalət, əxlaqın əsasıdır. Əxlaqsız cəmiyyətdə ədalət olmaz." (Şərif Rəzi, 1387, s. 420)

3.4. Əxlaqın Mənəvi-Əxlaqi Dəyərlər Sistemində Yeri

Əxlaq, cəmiyyətin mənəvi-əxlaqi dəyərlər sisteminin əsasını təşkil edir. Milli-mənəvi dəyərlər, adət-ənənələr, dini dəyərlər əxlaqla sıx bağlıdır. Hər bir xalqın özünəməxsus milli-mənəvi dəyərləri vardır, lakin əxlaqi dəyərlər ümumbəşəri xarakter daşıyır. Dünyada elə bir xalq, millət tapılmaz ki, onlarda valideynə ehtiram, böyüklərə hörmət, kiçiklərə, xəstə və kimsəsizlərə qayğı tərbiyə edilməsin.

FƏSİL 4: İMAMLARIN (Ə) HƏYAT TƏRZİ ƏXLAQİ DƏYƏRLƏRİN CANLI TƏCƏSSÜMÜ KİMİ

4.1. İmam Əlinin (ə) Əxlaqi Nümunələri

İmam Əli (ə) "Nəhcül-Bəlağə"də və tarixi mənbələrdə ən yüksək əxlaqi dəyərlərin canlı nümunəsi kimi təqdim olunur. Onun ədaləti, mərhəməti, təvazökarlığı, doğruluğu, səxavəti, bağışlaması bəşər tarixində misilsiz sayılır.

Bir rəvayətdə İmam Əli (ə) buyurur:

"Mənə elə bir həyat yoldaşı, elə bir övlad, elə bir mal-dövlət verin ki, mən onlarla Sənə yaxınlaşım. Onları məndən ayırma ki, mən Səndən uzaqlaşım." (Şərif Rəzi, 1387, s. 500)

4.2. İmam Hüseynin (ə) Kərbəla Faciəsi və Əxlaq

İmam Hüseynin (ə) Kərbəla faciəsi, əxlaqi dəyərlərin - haqq uğrunda mübarizənin, zülmə qarşı çıxmağın, şəxsi mənafeyindən üstün tutmağın, şəhadətin - ən bariz nümunəsidir. İmam Hüseyn (ə) Kərbəlada öz əxlaqi prinsiplərindən, haqdan, ədalətdən əl çəkməmiş, zülmə boyun əyməmiş, şəhadəti seçmişdir.

İmam Hüseyn (ə) Kərbəla şəhərində buyurur:

"Mən zülmə qarşı qiyama qalxıram. Mənim məqsədim ədaləti bərpa etmək, Allahın dinini dirçəltmək və batili məhv etməkdir." (Kuleyni, 1367, c. 4, s. 300)

4.3. İmam Səccadın (ə) Dua Həyatı və Əxlaqi Tərbiyə

İmam Səccad (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə" əsərində dualar vasitəsilə ən yüksək əxlaqi dəyərləri - Allaha təvəkkülü, təvazökarlığı, bağışlanmağı, mərhəməti - təbliğ etmişdir. Onun duaları insanları əxlaqi cəhətdən tərbiyə etmək, onları yaxşı əməllərə yönəltmək məqsədi daşıyır.

İmam Səccad (ə) bir duasında buyurur:

"Ey Allahım, mənə gözəl əxlaq ver, pis əxlaqdan məni qoru. Mənə doğruluq, ədalət, mərhəmət, səbr, təvazökarlıq nəsib et." (Səhifeyi-Səccadiyyə, Dua 20)

FƏSİL 5: MÜASİR DÖVRDƏ ƏXLAQİ BÖHRAN

5.1. Əxlaqsızlığın Səbəbləri

Müasir dövrdə əxlaqi böhranın bir çox səbəbləri vardır: mənəvi dəyərlərin tənəzzülü, ailə münasibətlərinin zəifləməsi, media və sosial şəbəkələrin mənfi təsiri, iqtisadi bərabərsizlik, ədalətsizlik, zülm, mənəviyyatdan uzaqlaşma.

5.2. Əxlaqsızlığın Nəticələri

Əxlaqsızlıq cəmiyyətdə bir çox mənfi nəticələrə səbəb olur: cinayətlərin artması, ailələrin dağılması, insanlararası münasibətlərin zəifləməsi, iqtisadi və siyasi problemlər, mənəvi çöküş.

5.3. Əxlaqın Bərpası Yolları

Əxlaqi dəyərlərin bərpası üçün hər bir fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət səy göstərməlidir. Bu səylər arasında: dinin və mənəvi dəyərlərin təbliği, ailə münasibətlərinin gücləndirilməsi, təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi, media və sosial şəbəkələrin nəzarəti, ədalətin bərqərar olması, yoxsulluğun aradan qaldırılması mühüm yer tutur.

NƏTİCƏ

Bu məqalədə Şiə İmamıyyə məzhəbinin teologiyasında əxlaqi dəyərlərin mahiyyəti və cəmiyyətdə rolu müxtəlif mənbələr – Quran ayələri, hədislər, fəlsəfi-kəlamı əsərlər – əsasında ətraflı şəkildə təhlil edilmişdir. Tədqiqatın əsas nəticələrini aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

1. Əxlaq İslamın və şiə teologiyasının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Əxlaqi dəyərlər təkcə fərdi davranış qaydaları deyil, həm də insanın Allahla, özü ilə, cəmiyyətlə və bütövlükdə kainatla münasibətini müəyyən edən hərtərəfli bir sistemdir.
2. Əxlaqi dəyərlərin əsas kateqoriyaları – xeyir, şər, ədalət, mərhəmət, vicdan, borc, xoşbəxtlik – İslam əxlaq sisteminin özəyini təşkil edir. Bu kateqoriyalar insanın həyatına mənə verir, onu kamilliyə aparır, axirət səadətinə çatdırır.
3. Əxlaq cəmiyyətdə ən mühüm tənzimləyici vasitədir. O, insanların davranışlarını, münasibətlərini, qarşılıqlı əlaqələrini tənzimləyir, onları yaxşı işlərə yönəldir, pis işlərdən çəkindirir. Əxlaqi tənzimləmə qanuna deyil, ictimai rəyin gücünə, adət-ənənələrin gücünə və fərdin şəxsi əqidəsinə əsaslanır.
4. İmamlar (ə) öz həyatları, sözləri və əməlləri ilə ən yüksək əxlaqi dəyərlərin canlı nümunəsi olmuşlar. İmam Əlinin (ə) "Nəhcül-Bəlağə"si, İmam Hüseynin (ə) Kərbəla faciəsi, İmam Səccadın (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"si əxlaqi dəyərlərin təbliğində ən zəngin mənbələrdir.
5. Müasir dövrdə əxlaqi böhran cəmiyyətin dağılmasına, insanlararası münasibətlərin zəifləməsinə, mənəvi çöküşə və iqtisadi-siyasi problemlərə səbəb olur. Əxlaqsızlığın qarşısının alınması üçün hər bir fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət səy göstərməlidir.

Ümumi Nəticə

İslam teologiyasında əxlaqi dəyərlər insanın fərdi və ictimai həyatının əsasını təşkil edir. Əxlaq yalnız xarici davranışları deyil, həm də niyyəti, düşüncəni və qəlbin vəziyyətini əhatə edir; iman və əxlaq bir-birindən ayrılmazdır, çünki əsl iman davranışda, sözdə və münasibətlərdə təzahür etməlidir. Quran və Sünnə əxlaqi dəyərlərin əsas mənbəyidir və bu dəyərlərə riayət etmək həm dünya, həm də axirət səadətinə aparən yeganə yoldur.

Fərdi həyatda əxlaqi dəyərlər insana daxili rahatlıq, qəlbi sakitlik, cəmiyyətdə etimad və hörmət qazandırır, psixoloji sağlamlığı qoruyur və maddi-mənəvi tarazlığı təmin edir. İctimai həyatda isə əxlaq cəmiyyətin sağlamlığının, ədalətinin və tərəqqisinin əsas amilidir: o, sosial ədaləti təmin edir, zülmü və haqsızlığı aradan qaldırır, qardaşlıq və həmrəyliyi gücləndirir, ictimai sabitliyi qoruyur. Ədalət, əmr bil-məruf, nəhy ənil-münkər, şura və təavün kimi prinsiplər İslam ictimai əxlaqının təməlini təşkil edir.

Bu səbəbdən əxlaqi dəyərlərin qorunması, təbliği və təkmilləşdirilməsi hər bir insanın ən vacib vəzifəsidir. Bu vəzifə ailə tərbiyəsindən başlayaraq təhsil, dini təlim, media və qanunvericilik vasitəsilə həyata keçirilməli; hər bir fərd — valideyn, müəllim, alim, dövlət xadimi və sadə vətəndaş — öz mövqeyindən əxlaqa riayət etməli və onu təbliğ etməlidir. Əxlaqi dəyərlərin qorunması yalnız dini borc deyil, həm də bəşəriyyətin gələcəyi üçün zəruri şərtidir.

دانشگاه مجازی المصطفی

QAYNAQLAR

Qurani-Kərim

- Əxlaqi Şüur, Onun Mahiyyəti. BDU-nun Tədris Proqramı. (Əxlaqın tərifi, kateqoriyaları, tənzimləyici rolu haqqında ümumi məlumat üçün)
- Məmmədov, R. Əxlaqsızlıq nədir? Ölkə.az, 11 oktyabr 2014. (Əxlaqsızlığın nümunələri və cəmiyyətə təsiri haqqında məlumat üçün)
- Hüseynov, A. Əxlaqi Azadlıq və Məsuliyyət. Kaspi qəzeti, 2012. (Əxlaqi məsuliyyətin mahiyyəti və əhəmiyyəti haqqında məlumat üçün)
- Dini-Əxlaqi Dəyərlər. Elektron Dərslər Portalı. (Dini-əxlaqi dəyərlərin tərifi, milli-mənəvi dəyərlərlə əlaqəsi haqqında məlumat üçün)
- Peşə Etikası və Xidməti Etiket. Dərs Vəsaiti. PA Edu. (Əxlaq və hüququn fərqi, əxlaqi tənzimləmənin xüsusiyyətləri haqqında məlumat üçün)
- Peşə Etikası. PA Edu. (Siyasi əxlaq, incəsənət və əxlaq, elm və əxlaq münasibəti haqqında məlumat üçün)
- Kuleyni, Məhəmməd ibn Yəqub. Əl-Kafi (Hədis toplusu, 8 cildə). Tehran: Darul-Kütübül-İslamiyyə, 1367 (Hicri-Şəmsi). (İstifadə olunan cildlər: 1, 2, 4 - Əxlaq, xeyir-şər, İmamların əxlaqi nümunələri haqqında rəvayətlər)
- Şərif Rəzi, Əbu əl-Həsən Məhəmməd ibn Hüseyn. Nəhcül-Bəlağə (İmam Əlinin xütbələri, məktubları və hikmətləri). Qum: İntişarat-ı Hicrət, 1387 (Hicri-Şəmsi).
- İmam Zeynüləbidin (ə). Səhifeyi-Səccadiyyə (İmam Səccadın duaları). Qum: İntişarat-ı Hicrət, 1385 (Hicri-Şəmsi).
- Mütəhhəri, Murtəza. İslam Əxlaqı. Tehran: İntişarat-ı Sadra, 1370 (Hicri-Şəmsi).
- Təbatəbai, Seyyid Məhəmməd Hüseyn. Əl-Mizan fə Təfsiril-Quran (Quran təfsiri, 20 cildə). Beyrut: Müəssisətul-Ələmil-Mətbuat, 1970.

دانشگاه مجازی المصطفی